

BEVEZETŐ

Egyre többen, egyre többet, egyre többféle formában, egyre tovább tanulunk. Miközben azonban a tanulás fogyasztói életünk szerves részévé válik, egyre inkább fenyeget az a veszély, hogy a társadalmak kettészakadnak a tudást egyre nagyobb intenzitással és élvezettel személyiségükbe építő, kreatív és magabiztos elitekre, valamint az információk özönétől megzavart, a tanulási helyzetekben szorongó leszakadókra, vagy éppen azok ellen agresszív módon lázadókra. Nem véletlen tehát, hogy a közoktatás méltányossági és eredményességi problémái állnak ma a legtöbb oktatási rendszer oktatáspolitikai vitáinak és intézkedéseinek középpontjában.

Magyarországon talán még élesebben vetődnek fel ezek a kérdések, mint Európa sok más államában. Nemzetközi összehasonlítások (például a tanulók eredményességét mérő PISA vizsgálatok) arra figyelmeztetnek bennünket, hogy a hazai iskolarendszer nagy mértékű szelektivitása miatt a hátrányos helyzetű tanulók nagy része egy adott programtípusban (a középiskolai végzettséget nem adó szakmunkásképzésben) koncentrálódik, és ezek között az iskolák, programok között kiemelkedően nagy számban találunk alacsony iskolai eredményességgel jellemezhető intézményeket, illetve képzéseket. Az iskolák és tanulóik eredménytelensége, alacsony szintű tudása, kompetencia-hiányai is okai lehetnek annak, hogy az alacsony végzettségűek között a foglalkoztatottak aránya ma nálunk – más európai országokhoz viszonyítva – kiugróan alacsony. Az okok összetettek, ám valószínű, hogy a tanárképzésnek és -továbbképzésnek is reagálnia kell ezekre a problémákra.

Kötetünk éppen ezt kísérli meg. A kötet szerzői – többekkel együtt – 2005–2008 között egy olyan nemzetközi projektben vettek részt, amely a hátrányos helyzetű fiatalok középiskolai lemorzsolódásának megakadályozását, munkaerőpiaci visszaillesztését, illetve erre alkalmas eszközök kimunkálását tűzte ki célul. A Foglalkoztatási és Munkaügyi Minisztérium HEFOP, valamint az EQUAL Irányító Hatóság által kiírt pályázat alapján megvalósult EQUAL „Második Esély” c. program alapvetően gyakorlatias, fejlesztési célokat fogalmazott meg, hazai iskolai kísérleteket és nemzetközi, a „jó gyakorlatok” megismerésére irányuló együttműködéseket támogatott. Az Eszterházy Károly Főiskola munkacsoportjának részvétele is gyakorlatias célú volt. Részen arra szolgált, hogy a tanárképzésben dolgozó oktatók látókörében többnyire inkább periférikus közoktatási területtel megismerkedjünk, arról szélesebb nemzetközi kitekintéssel is rendelkezünk, részben pedig arra – és ez volt a fő feladatunk – hogy olyan tanár továbbképzési programot dolgozzunk ki, amely a közoktatás e területén, a szakiskolai képzésben dolgozó pedagógusokat segítheti. A projekt sikeresen lezárult, három 30-30 órás tanár továbbképzési programot kidolgoztunk, azokhoz munka-

tankönyveket és segédanyagokat fejlesztettünk ki. Jelen tanulmánykötetünk – e projekt utómunkálataként – a munka elméleti tanulságait, elméleti háttérét kísérli meg összefoglalni, illetve egy, a projektben született nemzetközi empirikus vizsgálat tanulságait, valamint a projekt során, az iskolai helyszíneken készült filmeket adja közre. Azaz, valamilyen módon reflektálni igyekszik mindarra, amit a munka során tapasztaltunk, tanultunk.

A kötetet *Mogyorósi Zsolt* tanulmánya vezeti be, amely a hátrányos helyzet elméleti háttérével foglalkozik, a téma kutatási eredményeit foglalja össze. Az alapvetően szociológiai megközelítésű írás a hátrányos társadalmi helyzet, a társadalmi egyenlőtlenségek általánosabb elméleti megközelítéseiből indul ki, és részletesen taglalja a szegénység problémáját. A hátrányos helyzet és a közoktatás összefüggéseit az utóbbi néhány évtized magyar oktatáspolitikai, szociológiai szakirodalmának áttekintésével tárja az olvasó elé. A szociológiai kutatások, oktatáspolitikai intézkedések sokféleségének bemutatásával, elemzésével nemcsak arra világít rá, hogy a témával kapcsolatban a szakmai megközelítések, empirikus elemzések milyen gazdagsága halmozódott fel (amelynek megismerése megkerülhetetlen a témával ma foglalkozók számára is), hanem azokra a változásokra is, amelyek az utóbbi évtizedekben zajló összehasonlító nemzetközi kutatások nyomán jól érzékelhetők. A kritikai szociológiai megközelítéssel szemben ma egyre inkább teret nyer annak kutatása, hogy milyen oktatásszervezési és pedagógiai megoldások segítenek a méltányosság-elvű oktatáspolitikák megvalósításában.

Szőke Krisztina tanulmánya már egészében ebben a gondolatkörben íródott. Nemzetközi kitekintésében abból indul ki - ami az Equal projekt központi témája is volt - hogy a globalizálódó gazdaságban a munkaerő-piaci foglalkoztatottság legfőbb akadályát az alacsony végzettség jelenti, azaz a munkaerő-piaci és társadalmi integráció növelése a korai iskolaelhagyás, lemorzsolódás megakadályozása, csökkentése révén érhető le. A tanulmány betekintést nyújt a probléma nemzetközi értelmezési kereteibe, és rávilágít a megoldási törekvések sokszínűségére, a nemzetközi trendekre, köztük is kiemelten az európai uniós törekvésekre. A tanulmány részletesen foglalkozik annak a képzési szintnek (a középfokú végzettséget nem nyújtó, szakképzési szakasznak) az elemzésével, amelyben az iskolai kudarcok, a lemorzsolódás veszélye a világon mindenütt a legmagasabb. Az összehasonlító adatok bemutatása mellett, a tanulmány kitér a kudarcok csökkentésére tett kísérletek bemutatására is. Kiemelten foglalkozik az Equal-projektben is megismert (és a kötet film mellékletében is bemutatott) holland modell elemzésével.

Nagy Mária tanulmánya egy, az Equal-projekt keretében született vizsgálatot mutat be. A projektben részt vett öt középiskola (három magyar, egy olasz és egy holland szakképző intézmény) tanárai körében végzett kérdőíves lekérdezésről van szó. Az iskolák a projekt keretében arra vállalkoztak, hogy – egymás példájából is tanulva – új megoldásokat dolgoznak ki annak érdekében, hogy

tanulóik körében csökkentsék a korai iskolaelhagyás veszélyét. A kutatás arra kívánt választ kapni, hogy a tanárok milyen kompetenciák meglétét tartják fontosnak munkájukban, illetve mit gondolnak arról, hogy ők maguk mennyire rendelkeznek ezekkel a kompetenciákkal. Az elemzés sok hasonlóságot talált a tanári vélekedésekben, ám a különbségek is figyelemre méltóak voltak. A választások és a témával kapcsolatos szakértői vélemények közti eltérések elemzése összességében jó támpontot nyújthat ahhoz, hogy feltérképezzük, a hasonló iskolatípusban dolgozó tanárok milyen területeken várnak segítséget munkájukban, milyen típusú szakmai továbbfejlesztések iránt érdeklődnének. Az elemzés arra is rámutatott, hogy az ilyen összehasonlító vizsgálatok révén a különböző tanári szakmai kultúrákról is hasznos információt nyerhetünk.

Tóth Tibor írása egészen speciális területre vezeti az olvasót, az iskolában, az iskolának készített filmek, az iskolát terepül használó filmes és pedagógus szakember munkájának világába. Az írás töprengés arról a tevékenységről, amit szerzője az Equal-projekt keretében végzett, amikor filmes dokumentátorként és érdeklődő pedagógus szakemberként vett részt a tapasztalatszerző látogatásokon részt vevő munkacsoportok munkájában. Az írás az alkotó és a befogadó szemszögéből is közelíti témáját, bemutatja az iskoláról készült filmek néhány műfaját, és részletesebben elemzi a projektben készült filmek alkotói szándékát, valamint a lehetséges felhasználásokról is szól. Az írás röviden bemutatja a projektben elkészült filmeket, amelyeket egyébként a DVD-mellékletben a kedves olvasó maga is megtalál.

Kötetünket azoknak ajánljuk, akik osztják véleményünket abban, hogy a közoktatás méltányossági problémáinak megoldásában, a fiatalok munkaerőpiaci és társadalmi integrációjában az iskolának, és benne kitüntetett módon, a tanárnak fontos szerepe van. Különösképpen reméljük, hogy az írásos és képi anyag hozzájárulhat ahhoz, hogy ez a kérdés a leendő és a már pályán lévő tanárok, valamint a tanárképzési szakemberek számára is hasznos információkkal szolgál.

A szerkesztő